

CODI 22128 HISTÒRIA MEDIEVAL III

(H^a Medieval d'Espanya)

Grup 2

Prof.: Xavier BALLESTÍN NAVARRO

MARC GENERAL

Cronològic: dels segle V d.d.C. / segle XV d.d.C.

Geogràfic: Península Ibèrica, Illes, al-Ma_rib.

I.- LA DISSOLUCIÓ DE L'AUTORITAT IMPERIAL.

- Els *Bagaudae* a Hispania i l'entrada dels alans, sueus i vànals: la crisi d'autoritat de l'Imperi Romà d'Occident
- L'eliminació de sueus, aláns i vandals i l'ascendència dels visigots.

II.- EL REIALME VISIGOT DE TOLEDO.. (ss. VI - VIII d.d.C.)

- L'epíleg visigot. Autoritat estatal fragmentada i domini territorial discontinu. El paper de l'església.
- Leovigild (569-586), Hermenegild i Recared (586-601). Catòlics i arrians.
- La crisi de l'estructura estatal dels visigots. (680-711)

III.- CONSTITUCIÓ D'UNA FORMACIÓ SOCIAL FEUDAL. ANTECEDENTS (s. VIII d.d.C.)

- La crisi visigoda i l'impacte de la conquesta musulmana.
- La conquesta de la Península en el marc general de l'expansió musulmana. Orient i al-Ma_rib.
- Comparació entre la crisi de l'estructura visigòtica i la situació dels territoris de l'Imperi Romà d'Orient conquerits pels musulmans.
- Submissió dels territoris peninsulars a l'autoritat musulmana: els inicis de la formació social tributària.
- Els territoris septentrionals.
- Precarietat accentuada dels textos.
- Societats tribals i estructures estatals i/o d'extracció de renda: el *limes* del Baix Imperi heretat pels visigots i el *ta_r* andalusí. Berbers-m_z_n / Bascons-Euskalduns.
- La constitució precària de nous nuclis d'autoritat territorial als territoris cantàbrics, asturs i bascons. (718-757)
- La formació de l'espai pagès als territoris septentrionals.
- El rerafons de la divisió entre pobles muntanyencs i de plana.

- Les comunitats camperoles i el seu aprofitament del territori: estructures tribals/clàniques i accès comunitari als recursos.
- Arqueologia i textos. El desballestament d'algunes visions historiogràfiques: el *far west* medieval i el *self made man* pagès.

IV.- CRISTAL·LITZACIÓ DE LA FORMACIÓ SOCIAL FEUDAL. (ss. VIII - XII d.d.C.)

- Els senyors de renda: l'església i els laics.
- Trets del procés de subjecció del treball autònom pagès a les exigències de la renda.
 - Imposició de noves pautes de treball i especialització en el conreu de productes fàcilment emmagatzemables i conservables. El blat i la vinya.
 - Destrucció dels lligams de solidaritat clànica i manllevament progressiu de l'accés als recursos naturals: família nuclear i església.
 - La concentració dels camperols i la modificació de l'hàbitat.
 - Propietat i jurisdicció: el *ban*.
- Cronologia desigual del procés als territoris de la Península: la interpretació de les fonts escrites i del registre arqueològic.

V.- CULMINACIÓ I ENFRONTAMENT. EL SEGLE XI.

- De la crisi del *sult_n* omeia als saltejadors de camins: l'esmicolament de la comunitat musulmana a al-Ma_rib i a al-Andalus en estats competidors i la nova relació *sult_n* / comunitats camperoles. (1009-1031)
- El paper de la violència en el procés de feudalització.
 - La violència contra els camperols.
 - La violència contra al-Andalus: les pàries.
- La imatge deformada de l'altre - "sarrai, jueu, herètic" - i la legitimització del seu anorreadament. La ideologia de la Croada: Barbastro (1063) i Clermont-Ferrand (1095).
- Rodrigo Díaz de Vivar. Cidòfobs i cidòfils.
- Agressió feudal i crisi dels estats competidors musulmans. Els *fugah_* i la cohesió de la formació social tributària a al-Andalus. El *sult_n* almorràvit: unificació de la comunitat musulmana i frenada de l'agressió feudal (1085-1117).

VI.- CONSOLIDACIÓ. (s. XII d.d.C)

- Detenció de la violència feudal contra al-Andalus: retrocés territorial i interrupció de les pàries. Intensificació de la violència contra les

- comunitats camperoles: liquidació definitiva de tota possibilitat de processos autònoms de treball pagès. El regnat d'Urraca a Castella i Lleó (1109-1126), el camí de Santiago i les comunitats d'aldea.
- Crisi de l'estat almoràvit a al-Ma_rib i nou esmicolament de la comunitat musulmana a al-Andalus: el segon grup d'estats competidors i la continuació de l'agressió feudal (1124-1150).
- L'expedició castellana i genovesa contra Almeria (1147) i la conquesta de Tortosa (1149). Les ciutats - "repúbliques" italianes i el "comerç" feudal: el cors i el saqueig com elements definidors d'aquest a la Mediterrània Occidental.
- El *rex parvulus/sulaytin* Alfons VII: el *Rex Imperator* i l'abast real de la seva autoritat.
- La progressiva complexitat, diversificació i abast dels mecanismes d'extracció de renda: "moneda" feudal, jurisdicció i molins.

VII.- CONQUESTA I DIVISIÓ DE LA PENÍNSULA IBÈRICA EN MONARQUIES FEUDALS

- De l'arribada dels almohades a la derrota d'Alfons VIII de Castella a Alarcos: lluites entre diferents monarques feudals.
- De Alarcos a 'Uqab: desfeta dels almohades i constitució de les monarquies feudals més poderoses.
- Ordres militars, expulsió dels camperols andalusins i explotació dels territoris ocupats: la destrucció del ecosistema i la imposició de la renda feudal.

VIII.- MONARQUIES FEUDALS I SENYORS FEUDALS

- Menors d'edat, regències, bàndols nobiliaries i ciutats.
- El desenvolupament d'institucions parlamentàries i el control del poder del rei i dels nobles. La inoperància d'aquestes institucions al reialme de Castella.
- Alfons X el Savi o la prova de que governar una monarquia feudal exigia una saviessa especial. Inicis de la implicació de la corona de Castella amb altres monarquies feudals no peninsulars.
- Les lluites pel domini de la regió de l'estret de Gibraltar.

IX.- LA CRISI DEL SEGLE XIV A LA PENÍNSULA

- Antecedents de la crisi del segle XIV. Precedents de la crisi arreu d'Europa i a la Península Ibèrica.
- La Pesta Negra: estimació de les seves causes i discussió dels seus efectes.
- La Pesta Negra i la violència inherent a la societat feudal. Guerres en el si de les monarquies feudals de la Península (Guerra dels Dos Peres) i implicació de la corona de Castella a la Guerra dels Cent Anys.
- El triomf del bastard Enric de Trastamara a Castella sobre el rei Pere el Cruel: el triomf de l'estament nobiliari i la vinculació de Castella a la política europea del reialme de França

X.- EL REIALME DE CASTELLA FINS ISABEL, QUE MONTAVA MÉS DEL QUE ES CREU.

- Noves tensions entre l'estament nobiliari i els monarques.
- Inicis de l'expansió de Castella per l'Atlàctic.
- La nova fase de la Guerra dels Cent Anys i la corona de Castella. Aliances amb altres monarquies feudals, guerra civil i crisi: el matrimoni de Ferran d'Aragó i Isabel de Castella.
- Consolidació de la monarquia feudal castellana: conquesta de Al-Andalus, conquesta d'Amèrica i primera gramàtica de la llengua castellana.

Bibliografia auxiliar:

PASTOR DE TOGNERI, R.,

Resistencias y luchas campesinas en la época del crecimiento y consolidación de la formación feudal. Castilla y León, siglos X-XIII. Madrid, 1980.

PASTOR DE TOGNERI, R.,

"Sobre la articulación de las formaciones económico-sociales: comunidades de aldea y señoríos en el Norte de la Península Ibérica (siglos X-XIII)" a *Estructuras feudales y feudalismo en el mundo mediterráneo. (Siglos X-XIII).* (Structures féodales et féodalisme dans l'Occident Méditerranéen (Xe-XIIIe siècles), Roma, 1980). Crítica, Barcelona, 1984, 193-214.

RETAMERO, F.,

"Mining, archaeometallurgy, coin production and feudal peasant settlement (IVth-Xth centuries)" a *Settlement in town and countryside*, ESF. Theme 2, ESF Working paper. Coin production, Bellaterra, 1994, 1-35.

RETAMERO, F.,

"Tadmekka, los taifas y los feudales. De nuevo sobre la moneda fiscal y la moneda feudal" a *L'incastellamento: confronto fra società feudale e non-feudale nel Mediterraneo occidentale*, Roma, 5-7 maggio 1994 (en premsa).

AMIN, S.

Unequal development (Sobre el desarrollo desigual de las formaciones sociales). Hassocks, 1976

BARCELÓ, M.,

"¿Es pot saber si les societats no-feudals podien evolucionar autònomament cap al capitalisme?" a *Manuscrits*, 4-5 (Abril, 1987), 15-24.

BARCELÓ, M., KIRCHNER, H., LLURÓ, J.M., MARTÍ, R., TORRES, J.M.

Arqueología medieval. En las afueras del "medievalismo". Crítica, Barcelona, 1988.

GOFFART, W.,

"From Roman taxation to medieval seigneurie: Three notes" a *Speculum*, 47 (1972), 165-187; 373-394.

GOFFART, W.,

"Caput" and Colonate. Towards a History of Late Roman Taxation. University of Toronto Press, 1974.

GOFFART, W.,

- Barbarians and Romans, A.D. 418-584. The Techniques of Accommodation.*
Princeton, University Press, 1980.
- GOFFART, W.,
 "Rome, Constantinople and the Barbarians" a *The American Historical Review*, 86
(1981), 275-306.
- KING, P.D.,
Law and Society in the Visigothic Kingdom, Cambridge University Press,
Cambridge, 1972.
- THOMPSON, E.A.,
The Goths in Spain, Oxford University Press, Oxford, 1969
- BARBERO, A.; VIGIL, M.,
Sobre los orígenes sociales de la Reconquista, Ariel, Barcelona, 1974.
- BARBERO, A.; VIGIL, M.,
La formación del feudalismo en la Península Ibérica, Barcelona, 1978.
- BARCELÓ, M.,
 "Some commentaries on "The earliest muslim invasion of Spain" a *Islamic Studies*, vol. IX, nº 2 (June 1970), 183-190.
- BARCELÓ, M.,
 "El islam hasta el siglo XV" a *Enciclopedia temática Planeta*, Barcelona, 1974,
286-329.
- BARCELÓ, M.,
 "El rei Akhila i els fills de Wititza: encara una altra recerca" a *Miscellanea Barcinonensis*, any XVII, núm. XLIX (1978), 59-77.
- BARCELÓ, M.,
 "La primerenca organització fiscal d'al-Andalus segons la "Crónica del 754"
(95/713[4]-138/755)" a *Faventia*, 1/2 (1979), 231-261.
- BESGA MARROQUÍN, A.,
La situación política de los pueblos del norte de España en la época visigoda,
Universidad de Deusto, Bilbao, 1983.
- GARCÍA SAHAGÚN, J.,
La organización del espacio agrario en Liébana durante la Edad Media,
Santander, 1986.
- GUICHARD, P.,
Al-Andalus. Estructura antropológica de una sociedad islámica en Occidente.
Barcelona, 1976.
- HART, D.M.,
 "Segmentary systems and the role of "five fifths" in tribal Morocco" a *Islam in tribal societies. From the Atlas to the Indus*. Ed. by A.S. AHMED and D.M. HART. Routledge & Keegan Paul, London, Boston, Melbourne and Henley, 66-105.
- MÍNGUEZ, J.M.,
 "Ruptura social e implantación del feudalismo en el noroeste peninsular (siglos VIII-X)" a *Studia Historica*, III (1985), 7-32.
- MONTANARI, M.,
L'alimentazione contadina nell'alto Medioevo. Nápolis, 1979.
- NELSON, L.H.

"Land use in early Aragon: the organization of a medieval society" a *Societas. A review of social history*, 3 (1973), 115-127.

WATSON, A.M.,

"The Arab Agricultural Revolution and Its Diffusion, 700-1100" a *The Journal of Economic History*, XXXIV, Number 1 (1974), 8-35.

GARCÍA DE CORTÁZAR, J.A., DÍEZ DE HERRERA, C.,

La formación de la sociedad hispano-cristiana del Cantábrico al Ebro en los siglos VII al XI. Planteamiento de una hipótesis y análisis del caso de Liébana, Asturias de Santillana y Trasmiera. Santander, 1982.

IRADIEL, P.,

"Feudalisme mediterrani: un estat de la qüestió" a *Debats*, 5 (1984), 8-21.

MARTÍNEZ OCHOA, R.M.,

"La ordenación del territorio en la más vieja Castilla en los siglos IX al XI" a *Boletín de la Institución "Fernán González"*, 189 (1977), 274-339.

PASTOR DE TOGNERI, R.,

Resistencias y luchas campesinas en la época del crecimiento y consolidación de la formación feudal. Castilla y León, siglos X-XIII. Madrid, 1980.

PASTOR DE TOGNERI, R.,

"Sobre la articulación de las formaciones económico-sociales: comunidades de aldea y señoríos en el Norte de la Península Ibérica (siglos X-XIII)" a *Estructuras feudales y feudalismo en el mundo mediterráneo. (Siglos X-XIII)*. (*Structures féodales et féodalisme dans l'Occident Méditerranéen (Xe-XIIIe siècles*), Roma, 1980). Crítica, Barcelona, 1984, 193-214.

ACIÉN, M.,

"Poblamiento y fortificación en el sur de al-Andalus. La formación de un país de Cus_n." a *III Congreso de Arqueología Medieval Española* (Oviedo, 27 marzo - 1 abril 1989). Actas. I. Ponencias, 137-150.

BARCELÓ, M.,

"Un estudio sobre la estructura y procedimientos contables del emirato omeya de Córdoba (138-300/755-912) y del califato (300-366/912-976)" a *Acta Medievalia*, 5-6 (1984-85), 45-72.

BARCELÓ, M.,

"Aigua i assentaments andalusins entre Xerta i Amposta (s. VI-XII)" a *Arqueología Medieval Española*, II Congreso (Madrid 19-24 enero 1987), tomo II, 413-420.

GUICHARD, P.,

Al-Andalus. Estructura antropológica de una sociedad islámica en Occidente. Barcelona, 1976.

GUICHARD, P.,

"El problema de la existencia de estructuras de tipo "feudal" en la sociedad de al-Andalus (El ejemplo de la región valenciana)" a *Estructuras feudales y feudalismo en el mundo mediterráneo. (Siglos X-XIII)*. (*Structures féodales et féodalisme dans l'Occident Méditerranéen (Xe-XIIIe siècles*, Roma, 1980). Crítica, Barcelona, 1984

BARCELÓ, M.,

"El tractat de Capdepera de 17 de juny de 1231 entre Jaume I i Ab_u 'Abd All_{ah} Mu_{hammad} de Man_{arqa} sobre la funció social i política dels fuqah_'" a *Bulletí de la Societat Arqueològica Lulliana*, XXXVIII, 97 (1981), 233-249.

BARCELÓ, M.,

"Rodes que giren dins el foc de l'infern" o per a què servia la moneda dels taifes" a *Gaceta Numismática*, 105-106 (juny-septembre 1992), 15-23.

BARCELÓ, M.,

"Moneda fiscal i moneda feudal: una proposta de diferenciació" a *Gaceta Numismática*, 111 (diciembre 1993), 67-70.

KASSIS, H.E.,

"Muslim Revival in Spain in the fifth/eleventh Century. Causes and Ramifications" a *Der Islam*, 67 (1990), 78-110.

PEZZI, E.,

"Sobre el origen del vocablo "PARIAS"" a *Andarax*, año II (abril-mayo 1979)

URVOY, D.,

"Une étude sociologique des mouvements religieux dans l'Espagne musulmane de la chute du Califat au milieu du XIII siècle" a *Mélanges de la Casa de Velázquez*, VIII (1972), 223-293.

Com es pot llegir al principi, es tracta d'una bibliografia auxiliar, ja que el total de llibres i articles que s'haurien de llegir per a fer aquesta assignatura superarien ampliament els quatre mesos d'aquesta assignatura. Defugiu els manuals i els diccionaris enciclopèdics per preparar l'assignatura, ara bé, sempre sónutils per a buscar dates i noms, però per a res més. Aqueles persones que han volgut preparar els examens amb manuals han suspés. Aqueles persones que vegin que no podran acudir a classe que es possin en contacte amb mi. El telèfon del meu despatx és el 5811189.